

מרגליות מדה כנגד מדה

"שכל מידותיו של הקב"ה - מדה כנגד מדה" (סנהדרין דף צ). "במדה שאדם מודד - בה מודדין לו" (סוטה דף ח).

בס"ד | גיליון 105
גיליון מורחב
נח התשפ"ג

בפרשה ובדף היומי מתוך סדרת רב המכר "מדה כנגד מדה" בתנ"ך ובדברי חז"ל

מדה כנגד מדה - סיפורים מגדולי ישראל

מה אמר ה"משך חכמה" לר' לייב חריף ומדוע

"הגאון רבי אליעזר פלצינסקי שליט"א כותב בקובץ קול התורה (קובץ ס"ב עמוד קכ"ט והלאה) סיפור שהיה בעירו דווינסק עם הגאון האור שמח זצ"ל והוא ענין נפלא ונביא דבריו.

בעירנו היה אחד מחשובי תלמידי החכמים בעל נכסים מנכבדי העיר, הרב ר' לייב, והיו קוראים אותו ר' לייב חריף לפי גודל חריפותו ורוב גדלו בתורה, והיה מיודד מאוד עם ר' מאיר שמחה והיו מפלפלים שעות רבות בתורה, ור' מאיר שמחה כבדו לפי רום ערכו הגדול. פעם אחת היו יושבים שניהם בבית המדרש הגדול שבעיר דווינסק בשעה שהיה שם שיעור לכשלושים בעלי בתים ע"י ת"ח אחד, והרב ר' לייב חריף הנ"ל שמע איך המגיד שיעור מסביר איזה ענין לבעלי בתים, ומיד שאלו קושיא עצומה על דבריו עד שלא היה המגיד שיעור יכול לענותו דבר. נפנה אליו ר' מאיר שמחה ממקום מושבו למעלה בכותל המזרח וירד עד לסוף בית המדרש ושאל לר' לייב בתמיה "וכי אחד שאינו יודע בין ימינו לשמאלו יכול לשאול שאלות". מיד נשתתק ר' לייב ויצא בבושת פנים מבית המדרש והמגיד שיעור המשך בשיעורו.

ורבתה פליאה בבית המדרש, וכי אותו ר' לייב שהיה ידידו של ר' מאיר שמחה ישאל שאלה כזאת, עד שר' מאיר שמחה יבטלו כ"כ וירד ממקום מושבו למעלה עד לקצה ביהמ"ד ויאמר לו כי שאלתו אינה ראויה לישאל, ועוד וכי דברי הבאי שאל עד כדי כך שר' מאיר שמחה אומר לו שאינו יודע כלל בין ימינו לשמאלו, וגם ר' לייב חריף עצמו היה כמשתומם ולא ידע את נפשו ממה שאמר לו ר' מאיר שמחה, ומיד לאחר שהגיע ר' מאיר שמחה לביתו, נכנס אליו ר' לייב הנ"ל ושאלו, הלא לכאורה יפה שאלתי לו ומה תשובה יש לכם על שאלתי.

וענה לו ר' מאיר שמחה בחביבות וכי אמרתי ששאלתכם אינה שאלה, אני רק אמרתי גמ' במועד קטן, וכוננתי היתה לדברי הגמ' במו"ק (דף ה:) מה שאמר רבי יהושע בן לוי, כל השם אורחותיו זוכה ורואה בישועתו של הקב"ה, שנאמר: 'ושם דרך אראנו בישיע אלוקים' אל תקרי ושם אלא ושם, ומספרת הגמרא דוגמא לזה על רבי ינאי דהוה ליה ההוא תלמידא דכל יומא הוה מקשי ליה, בשבתא דריגלא לא הוה מקשי ליה, משום שאז היו באים עוד אנשים לשמוע את ר' ינאי, ואי ישאל לרבו שאלה שאינו יודע להשיב עליה נמצא שיכלים את רבו בפניהם, מש"כ לא שאל, וקרי עליה ר' ינאי ושם דרך אראנו בישיע אלוקים, היינו שהוא שם אורחותיו בעולם הזה ולא שאל את רבו שאלה בזמן כזה שהיה יכול להיות שאולי יכלם.

כך גם אתם ידידי ר' לייב, היה עליכם לדעת בין שין ימנית לשין שמאלית של ההוא קרא ד'ושם דרך', ולא הייתם צריכים לשאלו בשעה שהוא אומר שיעור לכשלושים בעלי בתים, וע"י שאלתכם הוא נכלם בפניהם שאינו יכול לענות לכם, ות"ח צריך שישום אורחותיו כאותו תלמיד של ר' ינאי.

וממשיך הג"ר אלעזר שליט"א הנ"ל וכותב:

והנה כשנתבונן בתשובת ר' מאיר שמחה מדברי הגמ' במו"ק הלא דבר הוא, שאותו תלמיד של ר' ינאי ודאי היה מגדולי החכמים עד שהיה מתלמידי הקרובים של ר' ינאי שכל יומא היה מקשי ליה, ושאלותיו שהיה שואל לר' ינאי, לא היו סתם שאלות, כי אם שאלות הנצרכות לעצם לימוד הענין האיך לאסוקי שמעתתא, וכמו דחזינן בב"מ (דף פ"ד) דכי נח נפשיה דרבי שמעון בן לקיש, והוה קא מצטער רבי יוחנן בתריה טובא, אמרו רבנן מאן ליזיל ליתביה לדעתיה ניזיל רבי אלעזר בן פדת דמחדדין שמעתתיה, אזל יתיב קמיה, כל מילתא דהוה אמר רבי יוחנן אמר ליה תניא דמסייעא לך, אמר את כבר לקישא, בר לקישא כי הוה אמינא מילתא הוה מקשי לי עשרין וארבע קושייתא, ומפרקינא ליה עשרין וארבעה פרוקי, וממילא רווחא שמעתא, ואת אמרת תניא דמסייע לך, אטו לא ידענא דשפיר קאמינא, הוה קא אזיל וקרע מאניה, וקא בכי ואמר היכא את בר לקישא, היכא את בר לקישא, והוה קא צווח עד דשף דעתיה, בעו רבנן רחמי עליה ונח נפשיה ע"כ.

והוא ששאלות הנשאלות בבית המדרש אינן סתם שאלות, אלא הן חלק מכל התורה אשר היא נצח נצחים, והוא דרך לאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא, וכמו שאמר ר' יוחנן על ריש לקיש, וכי סבורים אתם ששאלות שהיה ריש לקיש שואלני היו סתם שאלות, אלה היו שאלות שעל ידיהן היה מתברר הענין לעמקו, וממילא רווחא שמעתא, וכמו כן כאן אותו תלמיד של ר' ינאי שלא שאל את רבו בשבתא דריגלא אין זה סתם סיפור דברים, אלא היה צריך כאן חשבון מיוחד לוותר על מעלת השאלות אשר הם חלק מנצחיות התורה לאסוקי שמעתא אליבא דהלכתא כדי שרבו ר' ינאי לא יכלם ח"ו.

(המשך הסיפור בעמוד 3)

מרגליות מדה כנגד מדה

"שכל מידותיו של הקב"ה - מדה כנגד מדה" (סנהדרין דף צ.א). "במדה שאדם מודד - בה מודדין לו" (סוטה דף ח.א)

בס"ד | גיליון 105
גיליון מורחב
נח התשפ"ג

בפרשה ובדף היומי מתוך סדרת רב המכר "מדה כנגד מדה" בתנ"ך ובדברי חז"ל

מדה כנגד מדה בדף היומי

אבשלום נתגלגל בניזיר לתקן עוונותיו

דף ט: "אמר (רבי) שמעון הצדיק: מימי לא אכלתי אשם נזיר טמא אלא אחד; פעם אחת בא אדם אחד נזיר מן הדרום, וראיתי שהוא יפה עינים וטוב רואי וקווצותיו סדורות לו תלתלים, אמרתי לו: בני, מה ראית להשחית את שערך זה הנאה? אמר לי: רועה הייתי לאבא בעירי, הלכתי למלאות מים מן המעיין ונסתכלתי בבבואה שלי, ופחז עלי יצרי ובקש לטורדני מן העולם, אמרתי לו: רשע! למה אתה מתגאה בעולם שאינו שלך, במי שהוא עתיד להיות רמה ותולעה? העבודה, שאגלחך לשמים! מיד עמדתי ונשקתיו על ראשו, אמרתי לו: בני, כמוך ירבו נזירי בישראל, עליך הכתוב אומר: איש... כי יפליא לנדר נדר נזיר להזיר לה".

אבשלום לא בא אל תיקונו כמה מאות שנים עד שהתגלגל בניזיר המזכיר בגמ' זו. ואמר לו שמעון הצדיק: מה ראית להשחית את שערך הנאה? וענה לו, שהוא היה רועה את צאן אביו - ובזה היה תיקון לעונו בכיבוד אב. ופעם אחת השתקפה בבואתו בנהר ופחז עליו יצרו ורצה לטורדו מן העולם, ואז נדר נזירות כדי שיצטרך לגזוז את שערותיו בסוף תקופת נזירותו ובזה תיקן הגאווה שנתגאה אבשלום בשעריו.

(גלגולי נשמות לרמ"ע מפאנו)

המוציא שם שמים לבטלה - נעקר מן העולם

דף י-י: "ותניא, רבי שמעון אומר: מנין שלא יאמר אדם לה' עולה, לה' מנחה, לה' תודה, לה' שלמים? ת"ל: קרבן לה".

בפסיקתא זוטרתא (בראשית סימן א'): "כל המוציא שם שמים לבטלה - נעקר מן העולם".

פירוש: המוציא שם שמים לבטלה, מראה שאינו חש לבזיון ה' המקיימו בעולם, ועל כן, נעקר מן העולם.

היראים להזכיר שם שמים לבטלה מיראתו עליהם, לכך לא יהיה השם של השמש גם כן לבטלה

נדרים דף ח: "א"ר שמעון בר זביד א"ר יצחק בר טבלא א"ר חייא אריכא דבי ר' אחא א"ר זירא א"ר אלעזר א"ר חנינא א"ר מיאשה משמיה דרבי יהודה בר אילעאי: מאי דכתיב: וזרחה לכם יראי שמי (שמש צדקה וגו')? אלו בני אדם שהן יראין להוציא שם שמים לבטלה".

"... ולפי זה כך הוא הפירוש בגמרא, וזרחה לכם יראי שמי, רצה לומר, ליראי שמי תזרח השמש ותעשה פעולתה, לאותן בני אדם שהם יראים להוציא שם שמים לבטלה, יהיה מדה כנגד מדה, מפני שהם יראים להזכיר שם שמים לבטלה מיראתו עליהם, לכך לא יהיה השם של השמש גם כן לבטלה, אלא וזרחה לכם וגו' ויעשה פעולתה כראוי, אבל אם אינן יראים מהשם ומזכירין אותו לבטלה, גם שם השמש אינו עושה פעולתה כראוי, ואז אין כח בשמש להאיר ולמשול על הארץ".

(ברית שלום פרשת ויחי)

מרגליות מדה כנגד מדה

"שכל מידותיו של הקב"ה - מדה כנגד מדה" (סנהדרין דף צ.א). "במדה שאדם מודד - בה מודדין לו" (סוטה דף ח.א).

3 |
בס"ד | גיליון 105
גיליון מורחב
נח התשפ"ג

בפרשה ובדף היומי מתוך סדרת רב המכר "מדה כנגד מדה" בתנ"ך ובדברי חז"ל

עבדות כנען כנגד ביזוי נח; בן רביעי כנגד בן רביעי

בראשית ט' כ"ה: "וַיֹּאמֶר, אַרְוֵר כְּנָעַן עֶבֶד
עֲבָדִים, יְהִי לְאֶחָיו".

ארור כנען: "אתה גרמת לי שלא אוליד בן
רביעי אחר לשמשני, ארור בן רביעי
להיות משמש את זרעם של אלו הגדולים,
שהוטל עליהם טורח עבודתי מעתה. ומה
ראה חם שסרסו, אמר להם לאחיו, אדם
הראשון שני בנים היו לו, והרג זה את זה
בשביל ירושת העולם, ואבינו יש לו
שלושה בנים ועודנו מבקש בן רביעי".

(רש"י)

עבד עבדים יהיה לאחיו: "ע"ד הפשט
קללו במדה כנגד מדה, כי הוא בזה את
אביו כאשר הסתכל בערותו, ולא די שלא
כסה אותו אלא שהגיד בחוץ כלומר
שלעג. ודבר ידוע כי העבד נבזה, וע"כ
קללו בעבדות שיהיה כל ימיו נבזה תחת
שבזה את אביו. ושם ויפת אשר כסו ערות
אביהם וישימו את השמלה על שכם
שניהם דרך כבוד, קבע להם הקב"ה שכרם
מדה כנגד מדה, ישראל שקיבלו את
התורה שהם מבני שם זכו למצות ציצית,
גוג ומגוג שהם מבני יפת עתידים לימות
המשיח שיזכו לקבורה שיהיו מכוסין
ונקברין, גוג ומגוג מבני יפת, שנאמר בני
יפת גומר ומגוג. יזכו לקבורה שנאמר
(יחזקאל ל"ט): אתן לגוג מקום שם קבר".

(רבינו בחיי)

(המשך הסיפור מעמוד 1)
וזהו מה שקרא עליו רבו ושם דרך כל "השם"
אורחותיו וכו', והוא שיודע לחשב ולשום חשבונה של תורת הנצח, ובמקום
שיש חשש שמא יכלם רבו כגון שבתא דריגלא, נתגבר על עצמו והשכיל
בחשבונו שלא להקשות לרבו, וזהו מעלת "גבורה שבנצח", אשר מתגבר
ועוצר בעצמו שלא יקשה לרבו אפילו שזה על חשבון הבנת דיני התורה
לפרטיה אשר זהו נצח נצחים, ועליו נאמר אראנו בישע אלוקים, שזוכה
ורואה בישועתו של הקב"ה.

והוא מסיים שם: והנה לפני כמה שנים סיפרתי כל המעשה הזה להגאון ר"י
אברמסקי זצ"ל, ונהנה עד למאוד מחכמת תשובת ר' מאיר שמחה, ושמעתי
שבמשך תקופה חזר ע"ז כמה פעמים והתפעל מזה מאוד, וקלסו לר' מאיר
שמחה שענה תשובה במקומה.

הישע אלוקים שזוכה לזה התלמיד שקשה לו ואינו מקשה לרבו ברבים, יזכה בעצמו להבין לפרק ולתרץ את קושייתו

עפ"ד יש להוסיף שמדה כנגד מדה, עקב אשר הוא התגבר על עצמו ומנע
מלשאול קושיות, זוכה - ורואה בישע אלוקים, והוא עפ"י דאיתא במכות
(דף יא:): לגבי יהודה שמע ד' קול יהודה וגו' לא הוה ידע לפרוקי קושיא, ע"ז
ביקש עליו מרע"ה "ועזר מצריו תהיה", הרי שיישוב הקושיות הוא בכלל
העזרה והישועה, וזהו הישע אלוקים שזוכה לזה התלמיד שקשה לו ואינו
מקשה לרבו ברבים, יזכה בעצמו להבין לפרק ולתרץ את קושייתו".

(דף על הדף, מו"ק דף ה.)

בשכר ששומר וניקה ספרים - ספריו נשמרים

"מסופר על ר' שמשון בר צמח דוראן בעל ספר התשב"ץ שהיה מכבד ספרים
ומוקירם, יום יום היה מנקה את ספריו במטלית של משי מיוחדת לשם כך
שלא יצטבר עליהם אבק, בשכר זה זכה ר' שמשון שהעש והרקבון אינם
שולטים בספריו.

בדקו ומצאו בספריות רבות ומצאו, שאפילו כאשר ספר התשב"ץ עומד בין
ספרים רבים ששלט בהם העש, ועשה בהם נקבים נקבים חלולים חלולים,
ספר התשב"ץ נשאר עומד שלם ויפה".

(חשוקי חמד, פסחים עמוד שט"ו, טובך בייעו' ח"ב עמוד רצ"ה)

מרגליות

מדה כנגד מדה

"שכל מידותיו של הקב"ה - מדה כנגד מדה" (סנהדרין דף צ.) "במדה שאדם מודד - בה מודדין לו" (סוטה דף ח.)

בפרשה ובדף היומי מתוך סדרת רב המכר "מדה כנגד מדה" בתנ"ך ובדברי חז"ל

עונשו של הרן שחיכה לאש ש"תכריע" עבורו

בראשית י"א כ"ח: "וַיָּמָת הָרָן עַל פְּנֵי תַרְחַ אָבִיו בְּאָרֶץ מוֹלְדֹתָו בְּאוֹר כְּשָׂדִים".

ברש"י ד"ה על פני תרח אביו: "... ומדרש אגדה יש אומרים שעל ידי אביו מת, שקבל תרח על אברם בנו לפני נמרוד על שכתת את צלמיו והשליכו לכבשן האש, והרן יושב ואומר בלבו אם אברם נוצח, אני משלו, ואם נמרוד נוצח, אני משלו. וכשניצל אברם אמרו לו להרן: משל מי אתה, אמר להם הרן: משל אברם אני. השליכוהו לכבשן האש ונשרף, וזהו אור כשדים..."

פירוש: על שלא הכריע הרן להעדיף את אברם וחיכה לאש ש"תכריע" עבורו - הושלך הוא לתוך האש!

כאשר עשה נמרוד - כן יעשה לו

נמרוד פסק הדין לשרוף את אברהם באש, כאשר עשה כן יעשה לו והשליכו את נמרוד לכבשן האש.

ילקוט ראובני, נח, אות קפ"ה בשם רבינו בחיי

קלות כנגד קלות

בתנא דבי אליהו (רבה, פרק ל"א): "אנשי דור המבול גסות רוח היתה בהן ובה נעקרו מן העולם, שנאמר: 'וַיֹּאמְרוּ לְאֵל סוֹר מִמְנוֹ וַדַּעַת דְּרָקִיךָ לֹא חִפְצָנוּ: מַה שְׂדֵי כִי נַעֲבָדְנוּ וּמַה נוֹעִיל כִּי נִפְגַּע בּוֹ' (איוב כ"א י"ד-ט"ו), מה היו עושין, היו פושטין בגדיהן ומניחין על גבי הארץ, והולכין ערומים בשוק, שנאמר: 'עָרוֹם הִלְכוּ (ילינו) מִבְּלִי לְבוֹשׁ' (איוב כ"ד ז), ומהו עונשן בעולם הזה? הקב"ה הציף אותן על פני המים כמו זיקים (ובביאור שי למורא: כמו נאד וחמת של עור שהוא קל), שנאמר (איוב כ"ד י"ח): 'קַל הוּא עַל פְּנֵי מַיִם וְגוֹ'..."

הם רצו להרגיש "קלים" על כן פשטו בגדיהם - מדד להם הקב"ה כמדתם ואכן היו קלים עד שצפו על פני המים...

(מנחה קטנה עמוד כ')

חום כנגד חום

פירוש: כן י"ל דאנשי דור המבול פשטו בגדיהם כי היה להם חום, על כן, מדה כנגד מדה, באו עליהם מים רותחים (מי המבול) ועתה באמת היה להם חום...

חטאו ביום ובלילה ונענשו ביום ובלילה

בראשית ז' י"ב: "וַיְהִי הַנֶּשֶׁם עַל הָאָרֶץ אַרְבָּעִים יוֹם וְאַרְבָּעִים לַיְלָה".

"שגם בלילה לא שכב לבו יתברך מכעס, כי גם בלילה לא נחו ושקטו מעבירות... וכן למ"ד במצרים היה הפורענות כלול מיום ולילה, דהיינו כל המכות ביום ומכות בכורות בלילה, באשר גם הם חטאו ביום ולילה, ונידונו מדה כנגד מדה במדת היום ובמדת לילה".

(נזר הקודש לבראשית רבה כ"ז ב')

"רבה" כנגד "רבה"

בראשית ז' י"א: "בַּשָּׁנָה שֶׁשׁ מֵאוֹת שָׁנָה, לְחַיֵּי נֹחַ, בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁנִי, בְּשַׁבְּעָה עֶשֶׂר יוֹם לְחֹדֶשׁ בַּיּוֹם הַזֶּה, נִבְקְעוּ כָּל מַעֲיֵנוֹת תְּהוֹם רָבָה, וְאַרְבַּת הַשָּׁמַיִם, נִפְתְּחוּ".

תהום רבה: "מדה כנגד מדה הם חטאו ברבה רעת האדם ולקו בתהום רבה".

(רש"י)

קודם מעינות תהום ואח"כ ארובות השמים

"בתחילה הונבעו מלמטה מי מעינות שנאמר: כל מעינות תהום ואח"כ וארובות השמים נפתחו (מדרש הגדול נח). וזה נגד הטבע (עי' במלבי"ם). וחז"ל אמרו, אין לך טפח מלמעלה שאין תהום יוצא לקראתו ב' טפחים, הרי שהמים העליונים מקדימים לתחתונים. וכן כתבו, שהמים העליונים הם זכרים והתחתונים הם נקבות (סדר-רבה דבראשית). והיוזמה נמצאת על"פ טבע בידי הזכר. אלא שדור המבול השחית את דרכו על הארץ, ואחת מההשחתות היתה, שהנקבות היו רצות אחרי הזכרים. וכן אמרו חז"ל: "זכר ונקבה יהיו", אם ראית זכר רץ אחר נקבה קבלהו (אל התיבה להחיות), נקבה רצה אחר זכר (כמנהג דור המבול), אל תקבל (ב"ר פל"א). ולפיכך נענשו מדה כנגד מדה, שהמים התחתונים - הנקבות - הקדימו לעליונים - הזכרים - לבוא, "נבקעו כל מעינות תהום" והדר "וארובות השמים נפתחו".

(אזנים לתורה)

שכחו את רחמי ה' - שיכח ה' רחמיו מהם

בראשית ח' ז': "וַיִּשְׁלַח אֶת הָעֶרֶב וַיֵּצֵא וַיָּצוּא נְשׁוּב עַד יִבְשֶׁת הַמַּיִם מֵעַל הָאָרֶץ".

"ישכחהו רחם מתקו רמה עוד לא יזכר ותשבר כעץ עולה, ישכחהו רחם, הן שכחו רחמי מן הבריות, אף הקב"ה שיכח רחמיו מהם".

(בראשית רבה ל"ג ה')

מרגליות

מדה כנגד מדה

"שכל מידותיו של הקב"ה - מדה כנגד מדה" (סנהדרין דף צ.א). "במדה שאדם מודד - בה מודדין לו" (סוטה דף ח.א)

בפרשה ובדף היומי מתוך סדרת רב המכר "מדה כנגד מדה" בתנ"ך ובדברי חז"ל

'נפש תחת נפש'

בראשית ט' ה': "וְאָךְ אֶת דַּמְכָם לְנַפְשֵׁיכֶם אֶדְרֹשׁ, מִיַּד כָּל חַיָּה אֶדְרֹשְׁנָה; וּמִיַּד הָאָדָם, מִיַּד אִישׁ אָחִיו אֶדְרֹשׁ, אֶת נַפְשׁ הָאָדָם: שִׁפְךָ דָם הָאָדָם, בְּאָדָם דָּמוֹ יִשְׁפָּךְ."

"שמי שישפוך דם האדם, ישפך דמו על יד האדם מדה כנגד מדה".

(רלב"ג)

...

זרע מבוך בזכות הענווה

בראשית י' כ"ה: "וּלְעֵבֶר יֶלֶד, שְׁנֵי בָנִים שָׁם הָאָחִיד פֶּלֶג, כִּי בָיְמָיו נִפְלְגָה הָאָרֶץ, וְשָׁם אָחִיו, יִקְטָן."

יקטן: "שהיה עניו ומקטין עצמו לכך זכה להעמיד כל המשפחות הללו".

(רש"י)

...

"הבה נרדה" כנגד "הבה נבנה"

בראשית י"א ז': "הֲבֵה נִרְדָּה וְנִבְנְלָה שָׁם שְׁפֵתָם אֲשֶׁר לֹא יִשְׁמְעוּ אִישׁ שְׁפֵת רֵעֵהוּ."

הבה: "מדה כנגד מדה הם אמרו: הבה נבנה והוא כנגדם מדד ואמר: הבה נרדה".

(רש"י)

...

פירוד האומות במקום אחדות מלאכותית

"... לכן היה עונשם בלבד ששם בלל ה' שפת כל הארץ ומשם הפיצם, דומה לעונש אדם שגורש מגן עדן והיה עונש מתייחס מדה כנגד מדה, הם היו קודם לזה גוי אחד בארץ באחדות טבעי מצד היות שפה אחת ומנהג אחד טבעי לכולם, ולא נחה דעתם בם וביקשו לעשות חברה ואחדות מלאכותית בקיבוץ המדינה ודברים מלאכותיים, שולל מהם האחדות הטבעי שהיה להם מקודם, ונעשה זה בבלבול לשונם, כי ההשתתפות בלשון הוא סיבה בחברה והאהבה וההתחלפות בלשון הוא סיבת ההפצה והפרוד, ולא עלה בידם אותו הקיבוץ המדיני שחשבו לעשות באותה העיר להפיץ אותם משם...".

(אבראנל)

נחתם גזר דינם על הגזל שהוא היפך החסד

בראשית ו' י"ג: "וַיֹּאמֶר אֱלֹקִים לְנַח קֶץ כָּל בֶּשֶׂר בְּאֵל לִפְנֵי כִּי מָלְאָה הָאָרֶץ חֲמָס מִפְּנֵיהֶם וְהִנְנִי מַשְׁחִיתֶם אֶת הָאָרֶץ."

בסנהדרין (דף קח.א): "ויאמר ה' לנח קץ כל בשר בא לפני. אמר רבי יוחנן: בא וראה כמה גדול כחה של חמס, שהרי דור המבול עברו על הכל ולא נחתם עליהם גזר דינם עד שפשטו ידיהם בגזל, שנאמר: כי מלאה הארץ חמס מפניהם והנני משחיתם את הארץ".

כיוון שהעולם נתייסד על החסד, כדכתיב (תהלים פ"ט ג'): "אמרתי עולם חסד יבנה". וכן כשברא הקב"ה את האדם שהוא עיקר הבריאה נתייעץ במלאכי השרת, כאומר רבותינו ז"ל (בראשית רבה ח' ה' ע"ג שם) על פסוק "נעשה אדם" שיתנו כל אחד חלק באדם ואף על פי שטעמו של דבר כדי שאם יחטא שלא יקטרגו עליו, כיון שחלק מהם בו. גם מצורף לזה כדי שיתנהגו במדת החסד לתת מחלקם חלק בו דרך צדקה וחסד.

והנה כיוון שבתחילת בריאתו של אדם נצטרף עמו החסד כדי להתחיל במה שעליו נבנה העולם דהיינו החסד, אם כן כדי שיתקיים צריך להתנהג במדת החסד שהוא קיום יסודו והגזל הוא הריסת החסד שמחסר מה שיש לו ומצער ומצריכו לחזור על הפתחים לבקש לחם ואין. לכן נחתם גזר דינם על הגזל, לפי שהגזל הרס היסוד ונפל הבנין.

וזוהו שאמר הקב"ה לנח (בראשית ו' י"ג): "קץ כל בשר בא לפני כי מלאה הארץ חמס מפניהם והנני משחיתם את הארץ חמס מפניהם והנני משחיתם את הארץ". כלומר, בא קץ כולם לפני לפי שהם מקוימים על החסד שהוא יסוד בנין העולם, ומלאה הארץ חמס, שהחמס שהוא הגזל מפיל החסד. אם כן: "והנני משחיתם את הארץ". הוה ליה למימר מן הארץ. אלא הכוונה לומר כיצד אני משחיתם? עם הארץ, שהארץ תלויה על המים והחסד מעמידה שלא תכבד למטה ויעלו המים למעלה כטבע האבן שיורד למטה. והם עם הגזל בטלו את החסד ולפיכך נופלת הארץ למטה והמים שתחתיה עולים למעלה ושוטפים. וזהו: "והנני משחיתם את הארץ". כלומר עם הארץ, שיחזור אל הטבע כמדובר.

(מעיל צדקה אות אלף תרע"א)

עצירת גשמים בעוון עבודה זרה

דברים י"א ז': "וְחָרָה אֵף ה' בְּכֶם וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מָטָר וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ וְאֶבְדְּתֶם מְהֵרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטְּבָה אֲשֶׁר ה' נָתַן לְכֶם."

"הגשמים נעצרו בעוון עובדי עבודה זרה... מניין? השמרו לכם פן יפתה לבבכם וסרתם ועבדתם אלהים אחרים וגו', מה כתיב בתריה (כתוב אחרי פסוק זה)? וחרה אף ה' בכם ועצר את השמים ולא יהיה מטר".

הם פונים אל האלילים ומסתירים פנים מהקב"ה, אף הקב"ה מסתיר פניו מהם.

(ירושלמי תענית פ"ג ה"ג, פירוש ע"פ באור ידיד נפש)

ירידה כנגד עליה

בראשית י"א ז': "הֲבֵה נִרְדָּה וְנִבְנְלָה שָׁם שְׁפֵתָם אֲשֶׁר לֹא יִשְׁמְעוּ אִישׁ שְׁפֵת רֵעֵהוּ."

פירוש: כנגד רצונם לעלות, אמר ה': "הבה נרדה". ובספר אבני חפץ רמז לזה מהפסוק לעיל (פסוק ד') שאמרו "הבה נבנה לנו עיר" ראשי תיבות "נעלה", וכנגד רצונם לעלות ולמרוד, אמר ה'"ת" הבה נרדה".

מרגליות מדה כנגד מדה

"שכל מידותיו של הקב"ה - מדה כנגד מדה" (סנהדרין דף צ.א). "במדה שאדם מודד - בה מודדין לו" (סוטה דף ח.א)

בפרשה ובדף היומי מתוך סדרת רב המכר "מדה כנגד מדה" בתנ"ך ובדברי חז"ל

בלבול השפות עקב חטא בדיבור

בראשית י"א ט': "על כן קרא שמה בבל כי שם בבל ה' שפת כל הארץ ומשם הפיצם ה' על פני כל הארץ".

כי שם: "... ומה שנענשו בבלבול שפה, זה היה מדה כנגד מדה כי הם חטאו בדבור, שאמרו הבה נבנה לנו עיר, וע"כ לקו בכח המדבר שלהם בבלבול הלשון. ועד עכשיו היתה כל הארץ שפה אחת וכל העולם היו מדברים בלשון הקדש שהוא הלשון שנברא בו העולם, ועכשיו שחטאו בלשונם בבלבול הלשונות, ומתולדות בני נח שהיו ע' איש נפרדו הגוים ויצאו מהם ע' אומות איש ללשונו..."

(רבינו בחיי)

...

מדוע נכנס נח לתיבה סגורה

בראשית ו' י"ד: "עשה לך תבת עצי גפר קנים תעשה את התבה וכפרת אתה מבית ומחוץ בפפור".

"... עוד ידוקדק אומרו עשה לך על דרך זה, והוא כי ה' חפץ דכאו בתיבה שנים עשר חודש מדה כנגד מדה, לומר אתה לא יצאת לישע עמך להישרים ולהדריכם בעבודת קונם, רק נסגרת בתוך ביתך - מה שלא עשה אברהם - לכן תיסגר תוך התיבה גם אתה ותצטער. ואשר לא היית רועה ומנהיג את בני אדם, ותנדד שינה מעיניך לרודפם להישרים להטיבם, עתה תרעה בהמות וחיות ומנדד שינה מעיניך להאכילם. וזהו עשה לך, כלומר כי לך יאתה לעשות תיבה להנצל לעומת מדתך".

(אלשיך הקדוש)

חטא הבנים בהוריהם

בראשית ט' כ"ד-כ"ה: "ויקח נח מיינו וידע את אשר עשה לו בנו הקטן: ויאמר ארוור קנען עבד עבדים יהיה לאחיו".

"... יחד עם זה הרי זה מזעזע, שנח מקלל את חם בבנו; והרי מכאן אזוהרה חמורה: "כבד את אביך ואת אמך, פן תשא את עוונך בבניך!" אל יחטא חם לנח, פן ישא את עונו בכנען! חטא הבנים בהוריהם מתנקם בבניהם אחריהם! חוק זה אמור במשפחה, והוא נוהג בהתפתחות כל הדורות. רק אם הדור הצעיר עומד ביראת כבוד על קבר דורות העבר, אם הוא "מכסה בשמלה את ערוות אבותיו", אך מקבל מידיהם את מורשתם הרוחנית לצורך בניין עתידו, - כי אז יתפתחו הדורות כעץ רענן. אולם, אם הדור הצעיר עושה כמעשה חם, אם הוא זן את עינו בערות אבותיו, רואה רק את חולשתם האנושית ולועג למסורתם הרוחנית, אם הבנים מנתקים בלעג את הקשר עם דור האבות, - כי אז גם עתידם שלהם הוא חלום; כדרך שהם לעגו לזכר אבותם, כן ילעגו בניהם לזכרם, - לעולם חם הוא אבי כנען!".

(רש"י הירש)

עונש העכבר שדיבר לשון הרע על החתול

בראשית ז' א': "ויאמר ה' לנח בא אתה וכל ביתך אל התבה כי אתך ראיתי צדיק לפני בדור הזה".

בבראשית רבתי (פרשת נח עמוד 59): "צדיק לפני. למה צדיק, לפי שהיה עושה צדקות עם כל אשר היו בתיבה. אמרו, בתחילה בימי אדם הראשון היו חתול ועכבר בביתו של אדם הראשון שותפין זה עם זה. יום אחד נכנס תחרות בלבו של עכבר על חתול והלך אצל אדם, אמר לו: אדוני, תן לי רשות על החתול להורגו שהוא גנב וקוביוסטוס.

אמר לו אדם, הואיל וספרת עליו לשון הרע תהיה לו למאכל. מיד קפץ החתול על העכבר והרגו. כיון שראו בניו של עכבר ונקבתו כן ברחו לסעיפי ההרים ולנקיקי הסלעים ולחורי עפר, אמרו עוד לא תהיה פלטה לפני החתול אויבינו.

כשבא נח והכניס בתיבה, יום א' היה החתול ונקבתו היו עומדין זה אצל זה, אמר החתול לנקבתו זכורני כשהייתי תינוק הביא לי אבא ממשפחתו של זה ואכלתיו והיה טוב למאכל, ועתה ארדוף אחריו ואשיגנו ואוכלנו. כיון ששמע עכבר כדברים הללו נס מפניו ורדף החתול אחריו, ונעשה לו נס ונזדמן לו חור אחד ונכנס שם. הכניס החתול פיו בחור להוציא מתוכו ונשכו העכבר, גם החתול קרע לו בצפורנו שפתו התחתונה כחצי זרת.

אחר שעה הלך העכבר אצל נח, אמר לו איש צדיק עשה לי צדקה ותפור לי מה שקרע לי החתול אויבי. א"ל: לך והביא לי נימת שערו. הלך אצל החתול עצמו ומצאו ישן ותפס משערו וחזר לנח ותפר קרעו. ולזה נקרא 'איש צדיק' (ו' ט')."

פירושו: על שדיבר העכבר לשון הרע על החתול, נענש ויהיה מעתה תחת לשונו של החתול (היינו מאכלו). לשון כנגד לשון.

לרפואה שלמה: בן ציון בן חיה ★ לעילוי נשמת: מו"ר מרן הגר"ח קניבסקי זצ"ל

להנצחות, הקדשות ופרטים על הספרים 054-251-0336 קו אמריקאי: 646-340-5403

דוא"ל ap@torah24-7.com אתר <https://torah24-7.com/SEFORIM-HEBREW/>

